

Educació i Història: Revista d'Història de l'Educació
Núm. 23 (gener-juny, 2014), pàg. 149-173
Societat d'Història de l'Educació dels Països de Llengua Catalana
ISSN: 1134-0258
e-ISSN: 2013-9632

DOI: 10.2436/20.3009.01.128

ASSAJOS I ESTUDIS

El fons fotogràfic de l'Escolania de Lluc¹

The photographic archive of the Escolania de Lluc

Llorenç Gelabert Gual

llorens.gelabert@uib.cat

Universitat de les Illes Balears (Espanya)

Francesca Comas Rubí

xisca.comas@uib.es

Universitat de les Illes Balears (Espanya)

Data de recepció de l'article: maig de 2013

Data d'acceptació: setembre de 2013

RESUM

L'Escolania de Lluc, que data els seus orígens a principis del segle XVI i és una de les més antigues d'Europa, ha tingut com a tasca central i prioritària, tot i que no exclusiva, la formació musical dels seus escolans, coneguts a Mallorca, pel color del vestit que duen, com a «blauets». El fons fotogràfic de l'Escolania, tant per les seves dimensions com per la singularitat de la mateixa institució, representa una de les col·leccions fotogràfiques més interessants que hem localitzat a Mallorca. En aquest arti-

¹ Aquest article s'ha elaborat en el marc del projecte de recerca «Inventario y estudio de las colecciones de fuentes fotográficas para la historia de la educación en Mallorca (1939-1990)», EDU2011-23831, amb el finançament del Ministeri de Ciència i Innovació en el marc del Pla nacional de R+D+I. Els autors d'aquest text són membres del Grup d'Estudis d'Història de l'Educació (UIB), que ha rebut el patrocini de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears, i concretament de la Direcció General d'Universitats de la Conselleria d'Educació, Cultura i Universitats i el cofinançament amb fons FEDER.

cle volem presentar una primera aproximació a aquest fons, d'especial valor tant des del punt de vista patrimonial com historicoeducatiu.

PARAULES CLAU: fotografia, educació, ensenyament musical, història de la música, agrupacions musicals, Escolania de Lluç.

ABSTRACT

The Escolania de Lluç, which dates back to the early 16th century and one of the oldest in Europe, has had as main task, although not exclusive, the musical training of its acolytes, known in Mallorca as «blauets» because of the colour of their clothing. The photographic archive of the Escolania, both for its scope and for the uniqueness of the institution itself, represents one of the most interesting photographic collections found in Mallorca. In this paper we present a first approach to this archive, which has a special value from the point of view of heritage and teaching of history.

KEY WORDS: Photography, education, music education, music history, music associations, Escolania de Lluç.

RESUMEN

La Escolanía de Lluç, que data sus orígenes a principios del siglo XVI y es una de las más antiguas de Europa, ha tenido como tarea central y prioritaria, aunque no exclusiva, la formación musical de sus monaguillos, conocidos en Mallorca por el color de su vestido como «blauets». El fondo fotográfico de la Escolanía, tanto por sus dimensiones como por la singularidad de la propia institución, representa una de las colecciones fotográficas más interesantes localizadas en Mallorca. En este artículo queremos presentar una primera aproximación a este fondo de especial valor, tanto desde el punto de vista patrimonial como histórico-educativo.

PALABRAS CLAVE: fotografía, educación, pedagogía musical, historia de la música, agrupaciones musicales, Escolanía de Lluç.

1. INTRODUCCIÓ

Durant els darrers sis anys el Grup d'Estudis d'Història de l'Educació ha treballat, entre d'altres, en la localització, conservació i anàlisi de fotografies de temàtica educativa. Aquesta tasca, desenvolupada en el marc de dos projectes de recerca finançats amb fons públics,² ens ha permès localitzar i analitzar nombrosos fons fotogràfics en arxius de titularitat pública i/o privada, col·leccions particulars, fons d'institucions educatives, d'associacions, imatges publicades en premsa, etc.; sempre amb el doble objectiu de, per una part, localitzar el patrimoni fotogràfic, fer-ne inventari i contribuir a la seva conservació, i per l'altra, fer servir aquestes fotografies com a fonts històriques i no com a simples recursos il·lustratius per acompanyar els textos.³

La fotografia de temàtica educativa la trobem en diferents tipus d'arxius i col·leccions, tant especialitzades com generals, així com en biblioteques, publicacions, etc.,⁴ però on es custodia el volum més important d'imatges escolars és a les mateixes institucions educatives. Ordes religiosos amb una llarga tradició escolar a Mallorca, com són ara La Salle, Montisíon, Sant Francesc o la Puresa, conserven interessants fons fotogràfics de les seves escoles que, en alguns casos, es remunten al segle XIX. Escoles públiques com la de Pràctiques, antiga annexa a la Normal de magisteri, o Nostra Senyora de Vialfas de sa Pobla, gaudeixen també d'un ampli i valuós arxiu fotogràfic. Altres fons interessants ens aporten imatges de pràctiques educatives de caràcter no

² Fem referència al projecte «Cambios y continuidades en educación a través de la imagen: una mirada distinta sobre el proceso de renovación educativa. El caso de Baleares» (HUM2007-61420), desenvolupat entre 2007 i 2010, i al projecte «Inventario y estudio de las colecciones de fuentes fotográficas para la historia de la educación en Mallorca (1939-1990)» (EDU2011-23831), iniciat l'any 2012.

³ Hem fet difusió dels resultats d'aquesta recerca en diferents publicacions, entre les quals podem destacar un monogràfic, coordinat per Francesca Comas, dedicat a fotografia i història de l'educació, publicat en aquesta mateixa revista *Educació i Història. Revista d'Història de l'Educació* [Barcelona], núm. 15 (gener-juny de 2010), i alguns articles en concret en els quals la fotografia s'ha fet servir com a font històrica: COMAS RUBÍ, Francesca; SUREDA GARCÍA, Bernat. «Photography and advertising of the Maria Montessori method in Spain (1911-1931)», *Paedagogica Historica*, vol. 48, núm. 4 (2012), pàg. 571-587; COMAS RUBÍ, Francesca; MOTILLA SALAS, Xavier; SUREDA GARCÍA, Bernat. «Iconografía y representación gráfica de las colonias escolares de la Diputación de Baleares. Una aproximación a través del análisis de las fotografías de las memorias», *Revista Española de Pedagogía* [Madrid], núm. 250 (setembre-desembre de 2011), pàg. 445-462; COMAS RUBÍ, Francesca; MOTILLA SALAS, Xavier; SUREDA GARCÍA, Bernat. «Reptes, perspectives i possibilitats del patrimoni fotogràfic digital per a la història i el museisme educatiu», *Educació i Cultura* [Palma], núm. 22 (2011), pàg. 7-20.

⁴ Vegeu: AGUILÓ RIBAS, Catalina; MULET GUTIÉRREZ, Maria-Josep; PINYA LLINÀS, Paula. «La fotografia de temàtica escolar en arxius no especialitzats. Notes sobre fons en imatge a Mallorca», *Educació i Història. Revista d'Història de l'Educació* [Barcelona], núm. 15 (gener-juny de 2010), pàg. 73-98.

formal, com és ara la col·lecció fotogràfica de les colònies de Can Tàpera, o l'arxiu particular de Miquel March sobre l'escoltisme a Mallorca.

El fons fotogràfic que es guarda a l'Arxiu de la Col·legiata de Lluc conté, entre altres imatges, una col·lecció força interessant de fotografies de la seva Escolania, que reflecteixen el caràcter pedagògic de la institució, tant des del punt de vista escolar com musical. Considerem interessant donar a conèixer aquest fons, tant per les seves dimensions com per la singularitat de les imatges que conté, procedents d'una institució única a les Illes Balears. Però més enllà de presentar una descripció del fons, ens interessa aportar algunes reflexions sobre el que aquest fons fa visible, sobre el que les fotografies poden aportar, des de diferents perspectives, tant a la història de l'educació i a la memòria col·lectiva de la mateixa institució en particular com a la societat mallorquina en general.

2. LA FOTOGRAFIA, ENTRE LA HISTÒRIA I LA MEMÒRIA

A la fotografia hom li ha atribuït, des dels seus orígens, uns usos socials realistes i objectius, per aquest motiu hi ha la tendència a pensar que la imatge fotogràfica és el mirall on es reflecteix el que és real, on es visualitza de manera objectiva un fragment o un instant del passat. Tot i que aquesta creença és errònia, el cert és que la mateixa atribució d'usos socials realistes i objectius que s'ha fet a la fotografia fa que sigui el registre de la realitat més d'acord amb la visió que, en el moment de fer la foto, es tenia d'aquella realitat.

És evident que la fotografia conté elements objectius, preexistents a ella mateixa, i que ens aporten informació del passat per saber, per exemple, com eren els edificis, les instal·lacions, el mobiliari o els materials, o bé quines persones protagonitzaven un moment concret, quines formaven part d'un grup, o quines assistiren a un esdeveniment. Tal com assenyala Barthes, la fotografia pot mentir sobre el sentit d'una cosa, però no sobre la seva existència.⁵ Però també és cert que darrere cada fotografia hi ha molts elements que l'han condicionada. Algú l'ha feta, seguint el seu propi criteri o amb indicacions d'algú altre, tal vegada condicionat per qüestions tècniques com l'espai, la llum, la perspectiva, les possibilitats de l'equip fotogràfic, etc. Algú ha decidit el que es fotografiava, influït possiblement pel que socialment es considera factible o

⁵ BARTHES, Roland. *La cámara lúcida. Nota sobre la fotografía*. Barcelona: Paidós, 1989.

digne de ser fotografiat en cada moment. Tal com digué Bourdieu,⁶ es consensua el que és fotografiable, per això no tenim imatges de tot, sinó d'allò de què interessa deixar constància, i de la manera en què se'n vol deixar constància. El que és fotografiable es podria estendre fins a l'infinit, però com a producte social que és, sempre que es fa una fotografia hi ha un pacte implícit sobre allò que es vol fotografiar. Per això, la fotografia esdevé un producte social i històric, una construcció, un missatge amb codi que l'historiador ha de desxifrar i interpretar.

En el cas de les col·leccions fotogràfiques d'institucions educatives, poden aplicar-se els esquemes interpretatius que, des de la sociologia, va fer Bourdieu sobre la fotografia domèstica i les seves funcions socials.⁷ Aquests tipus de fons s'han d'analitzar tenint en compte que les fotografies s'han fet amb l'objectiu prioritari de preservar la memòria històrica de la institució, construïda tant a través de les activitats que s'han fet com de la significació que han tingut o que s'ha volgut que tinguessin. Les imatges que ara integren col·leccions com la del fons de la Col·legiata de Lluç, especialment les que fan referència a l'Escolania, no són improvisades, sinó fruit, potser a vegades inconscient o semiconscient, de la construcció social d'una identitat pròpia. Així, doncs, darrera cada una d'aquestes fotografies s'hi poden visibilitzar funcions de solemnització de certes pràctiques, o intencions d'eternització d'altres. A vegades algunes fotografies deixen constància visual dels protagonistes d'un moment precís, altres, en canvi, són al·legories on les persones perden valor davant el simbolisme del context o l'entorn. N'hi ha moltes que representen ocasions socialment definides, més enllà de l'entorn o dels personatges, ocasions com moments d'esbarjo, de germanor, de llibertat, etc.

S'ha de tenir en compte aquestes singularitats de la fotografia domèstica, aplicable als fons d'institucions educatives, a l'hora de fer servir aquestes imatges com a fonts per fer història. El fet que la construcció social d'una memòria col·lectiva hagi determinat la composició del fons (les fotografies s'han fet en funció del que es volia solemnitzar, eternitzar o simplement llegar a generacions futures) fa que tant el que s'ha elegit fotografiar com el missatge codificat que perviu en cada imatge, reflecteixin més les continuïtats que no

⁶ BOURDIEU, Pierre. *La fotografía: un arte intermedio*. México: Nueva Imagen, 1989. El títol original d'aquest llibre, publicat per Pierre Bourdieu l'any 1975 amb Luc Boltanski, Robert Castel i Jean-Claude Chamboredon, és *Un Art moyen. Essai sur les usages sociaux de la photographie*.

⁷ *Ibidem*.

pas els canvis, i això no ens ha de confondre ni fer-nos pensar que no podem fer servir aquestes imatges com a evidències per fer història.

És cert que la memòria i la història, com digué Maurice Halbwachs, tot i mantenir una relació estreta, es mouen en registres diferents.⁸ La memòria és un fenomen col·lectiu, tot i ser viscuda psicològicament de manera individual, fonamentada en records d'un passat viscut o imaginat. I com a fenomen col·lectiu crea una identitat comuna que es perpetua a través d'allò que perviu al llarg del temps, de les continuïtats. La història, en canvi, intenta reconstruir allò que ha deixat d'existir, servint-se de fets, tot i que també pot comptar amb evidències com les que han perviscut en la memòria. La història es fa a través dels canvis, de l'evolució; la memòria, en canvi, es fonamenta en les continuïtats. Això s'ha de tenir present a l'hora d'analitzar les fotografies de qualsevol institució, i especialment la que és objecte d'aquest article. Un fons constituït sota el projecte prioritari, tot i que potser no únic, inconscient o semiconscient de consolidar una memòria col·lectiva, reflectirà moltes més continuïtats que no pas canvis. Això no voldrà dir que no hi hagués canvis. Amb una ullada superficial a les imatges, el fet que reflecteixin continuïtats pot associar-se a interpretacions històriques equivocades, i fer arribar a la conclusió que al llarg de la història del centre imperà més la tradició que no pas la renovació.

A més, aquest fons ens aportarà informació sobre la visió que la institució té d'ella mateixa, però també sobre la que vol projectar. La memòria col·lectiva entesa com a reconstrucció social del passat viscut per un grup o col·lectiu determinat es fa sempre des del present i per al present; segons Halbwachs, el passat no es conserva, sinó que el construïm a través del present, per la qual cosa les fotografies no només poden ser analitzades per l'historiador com a evidències del passat, sinó que també poden ser utilitzades per un col·lectiu o grup per reconstruir la seva memòria històrica. Tot això s'haurà de tenir en compte a l'hora de treballar les col·leccions o els fons escolars.

Si fem cas del que ja hem dit en el sentit que les fotografies esdevenen el registre de la realitat més d'acord amb la visió que en té el que fa la fotografia, aquestes fotografies com a fonts per a la història seran les més adequades per conèixer quina imatge ha tingut la institució que les ha fetes d'ella mateixa i de la seva funció al llarg de la història. Els valors, les normes, les pràctiques, i en definitiva, tot allò que la institució, entesa com el conjunt dels seus membres, considera que la defineix i que, per tant, conforma la seva cultura escolar, serà

⁸ HALBWACHS, Maurice. *La memoria colectiva*. Zaragoza: Prensas Universitarias de Zaragoza, 2004.

principalment el que les fotografies, interrogades adequadament, ens aportaran a la recerca historicoeducativa. Tot això independentment del fet que, havent-hi una realitat preexistent a la imatge, aquesta també ens pugui aportar algunes evidències objectives, útils també per fer història.

3. L'ESCOLANIA DE LLUC, ORÍGENS I HISTÒRIA

La primera escola de nins cantors de la qual tenim constància a Mallorca data del segle XIII. La conquesta de l'illa l'any 1229 per part de Jaume I d'Aragó hi restitueix la fe cristiana, fet que comporta l'obertura d'esglésies al lloc de les mesquites. Es creen aleshores els fonaments de la gran catedral de Mallorca, seu de la primera escola de nins cantors. Aquesta tasca formativa és encomanada en aquell moment al canonge de gramàtica i es basa en l'ensenyament i interpretació de cants i salms per acompanyar les celebracions més assenyalades de l'any litúrgic.⁹

Al mateix temps, es van constituint parròquies amb escoles annexes en molts pobles de Mallorca. Els rectors, a més de la seva tasca pastoral, emprendran també una tasca docent i formativa. D'aquestes escoles en sorgeixen precisament els *altaris* o *pueri cantores*. En el cas de la capella de Lluç, aleshores dependent de la parròquia d'Escorca, no hi ha escolania de nins cantors fins ben entrat el segle XVI. Malgrat que no es trobin referències explícites a la formació musical, tenint en compte les hores canòniques i la missa a la qual els *scholares*, els preveres i la resta de comunitat parroquial assisteixen diàriament, cal suposar que la pràctica del cant es fa present de forma quotidiana als actes, celebracions i litúrgies del monestir.

La primera aparició documentada dels «sis minyons» que conformen aleshores l'escolania data de l'any 1539: «Dijous a XVIII de dit (XII-1539) dia de nostra dona d'speransa diguerem missa matinal cantada y aniversari per anima de mos. Antoni Salvat, mercader; foren tres parts: Prior, Andreu, Mas; partí per part un sou, missa un sou, minyons sis dines».¹⁰ En una acta col·legial

⁹ VICH I SALOM, Joan; MUNTANER I BUJOSA, Joan. *Documenta regni Maioricarum*. Palma: Ajuntament de Palma, 1945, pàg. 43.

¹⁰ Arxiu de la Col·legiata de Lluç (a partir d'ara, ACL). *Priorats I*, foli 74. Aquest fet coincidí amb el priorat de mossèn Vaquer, que redactà uns nous estatuts a les acaballes de la dècada dels trenta del segle XVI. Aquesta nova reglamentació, aprovada pel papa Climent VII l'any 1531, restablí el Col·legi de Nostra Senyora de Lluç i feia explícits el criteris a l'hora de seleccionar nous canonges i la tasca que aquests havien de desenvolupar al monestir. Seguint el model de Montserrat (Barcelona), els canonges només podien ser

del 22 d'abril de l'any 1573 ja s'estableixen uns criteris d'aptitud i selecció a l'hora d'acceptar nous «minyons» per al cor i el servei de la missa. S'hi explica també que els nins seleccionats, a més de gaudir d'una bona veu, apta per al cant, rebran també formació en lletres i doctrina cristiana.¹¹ En els inicis s'interpreten preferentment cants matinals dedicats a la verge, especialment antífones marials, els *Goigs de nostra dona de Lluc* o la *Salve Regina*. No eren poques les ocasions, a més, en què es rebien diners de persones externes al monestir a canvi d'interpretar goigs o altres peces del repertori dels nins cantors. Aquests ingressos extraordinaris es destinaven a la pròpia manutenció dels «minyons».¹²

La formació musical abasta aleshores dos camps d'acció: el cant pla i l'estudi de l'orgue. Si bé el cant ha estat, i segueix essent el dia d'avui, l'aspecte musical més treballat a l'escolania, la formació instrumental sempre hi és present. Inicialment aquest àmbit s'aboca únicament a l'orgue, emperò amb el pas del temps es va introduint a l'estudi de nous instruments.¹³

El bisbe Joan Vich i Manrique dicta una ordre l'any 1586 on insta tots els pobles de la diòcesi de Mallorca a crear una confraria en honor a la Verge de Lluc. Aquest fet provoca un auge en la seva devoció i alhora un augment del nombre d'integrants de l'escolania. En l'àmbit musical, la formació amplia els repertoris i introdueix nous instruments en la seva oferta educativa. Pel que fa al vessant espiritual, eix de la seva formació, molts nins encaminen el seu futur al sacerdoci o ingressen a distints ordes religiosos.¹⁴

El nivell musical de l'escolania augmenta considerablement als segles XVII i XVIII. Aquest fet es deu, eminentment, a la major competència i capacitat del nou professorat i a la introducció alhora de nous instruments per a l'acompanyament del cant (oboè, violí, viola, flauta, trompa, arpa, guitarra o xeremia, entre d'altres). Ens deixa constància del nou instrumental una publicació del prevere Rafel Busquets l'any 1783, on parla de la formació que

mallorquins, residir permanentment al monestir i rebre formació en gramàtica, cant i Escriptures. A més, havien de resar o cantar al cor durant la missa. A la matinal en honor a la Verge havien de ser-hi presents sis minyons. Aquest fet ens indica l'afany, seguint el model del monestir de Montserrat, d'incloure la presència de nins a la vida del monestir. Vegeu: MUNAR I OLIVER, Gaspar. *Breve historia del Santuario y Colegio de Ntra. Señora de Lluc*. Palma: Imprenta Homar, 1976.

¹¹ Arxiu Diocesà de Mallorca. *Liber determinationum sacre domus Virginis Marie de Luco*, foli 2v; ACL. CN. *Còpies i Notes*, núm. 4.

¹² ACL. *Priorats* 15, foli 3v.

¹³ ACL. *Varis* 3, foli 11, ord. 35 i 36.

¹⁴ ACL. *Varis* 3, foli 45.

integra la capella de Lluc: «capella formada de cant de orga, y los matexos minyons canten ab molta armonía de veus y instruments».¹⁵ Malgrat aquestes noves aportacions, la polifonia clàssica renaixentista no deixa de formar part del repertori habitual de l'escolania. Ho palesa el prior Bartomeu Bordoy en un escrit del 25 de juny de l'any 1604: «Dit dia comprí uns llibres de Morales de mestre Cabanelles, ab que yà quatre misses, un joch de motets de les festes de tot l any de Pelestrina, ab los vuit tons de Magnificat de Morales, per nou realls castelans qui son Vint y sinch sous y mix: dic 1 liura, v sous, vi diners».¹⁶ El fet que s'adquireixin obres de grans mestres i que es fomenti alhora la creació de composicions dins el mateix monestir (moltes obres romanen a l'Arxiu de la Col·legiata de Lluc) de cara a la seva interpretació, evidencia el nivell vocal que assoleix l'escolania aleshores. A més de les obres dels grans autors de la polifonia clàssica, destaquen interpretacions vocals i instrumentals d'autors espanyols i catalans de l'època com José de Nebra (organista de la capella del Palau Reial de Madrid), Anton Jordi (compositor i músic català) o Josep Duran (mestre de capella de la catedral de Barcelona).

L'aflorament de compositors, cantants i instrumentistes (organistes sobretot) provinents de Lluc, es deu, sense cap mena de dubte, al prestigi dels mestres que regenten l'escolania al llarg dels segles XVII i XVIII. Foren mestres de capella de l'escolania, entre els anys 1609 i 1792, els reverends: Rafel Rosselló, Bartomeu Bordoy, Pere Cifre, Juan Vilar, Jaume Sanxo, Joan Vives, Antoni Simó, Pere Cerdà, Joan Cladera, Llorenç Jaume, Mateu Gelabert, Francesc Caimari, Sebastià Bertran, Andreu Reynés, Antoni Company i Antoni Riera.

Al llarg del segle XIX l'escolania viu una època de marcada decadència. El Concordat de 1753, que estableix un augment de l'autoritat reial sobre els estaments eclesiàstics, i el procés de desamortització dels béns de l'Església engegat a Espanya a finals del segle XVIII, donen peu a una progressiva desaparició tant del priorat com del col·legi de Lluc. Malgrat tot, l'escolania dels «al·lots blaus» (així consten ja als llibres de l'època) seguirà present al monestir, tot i la minva del nombre de «minyons».¹⁷

¹⁵ BUSQUETS, Rafael. *Breve compendio del origen y los milagros de la prodigiosa imagen de nuestra señora de Lluch*. Palma: Vidua Cerdà, 1783.

¹⁶ ACL. *Priorats* 32, foli 53.

¹⁷ Si bé durant els primers segles eren anomenats «minyons» o «al·lots blaus» per referència explícita al color de la seva cota, que era blava, després passaren a ser popularment coneguts com a «blauets», hipocòrisc derivat de l'anterior i amb el qual són coneguts en l'actualitat.

Entre els mestres de capella que desfilen per l'escolania al llarg del segle XIX hi apareixen des de col·legials i franciscans fins a antics escolans i seglars. Ens consta el mestratge d'Antoni Escales, Miquel Ripoll, Antoni Pons, Pere Antoni Oliver, Guillem Amengual, Joan Deià, Joan Vives, Pau Canals, Jaume Sastre, Lluís Rocafort, Joan Ferrer, Bartomeu Vich, Maties Cardell, Pere Amengual i Joan Pons.

Hom pot fer-se una idea aproximada del nivell musical de l'escolania a partir de les obres que interpreten. A més de les obres dels grans compositors de la literatura musical, molts dels mestres de capella de Lluç es dediquen també a compondre expressament per a l'escolania. L'estil italianitzat d'aquestes creacions, amb florejos i inflexions per al lluïment dels cantants i gaudi dels oients, és fruit del temps i poc adaptat a la litúrgia. Destaquem, entre d'altres, les obres del mestre Antoni Escales: *Stabat Mater* per a solistes, cor i grup de violins; del mestre Pere Antoni Oliver: *Missa per a quatre veus i grup de violins*, el *Nunc dimittis* a quatre veus, *Resucitó* per a tres veus i grup de violins, i dues *Salve Regina*; o les misses a tres veus de Joan Deià. Totes aquestes i moltes obres més romanen ela dia d'avui a l'Arxiu de la Col·legiata de Lluç i constitueixen un patrimoni musical de gran valor.

Així, la formació musical representa l'ocupació principal dels «al·lots blaus», en detriment de la seva formació literària i humanística. Així ho reconeix Joaquim Sastre Vanrell en un butlletí dels antics blauets: «Salí del Colegio bueno para todo y bueno para nada, sin oficio ni beneficio, sin cultura ni formación escolar; sólo leer música a primera vista, y cantar, que debió llevarme a la mayor altura del canto».¹⁸ Quant a la formació espiritual, aquesta estava fortament arrelada, tant pel fet de viure en un ambient eclesiàstic com pel fort arrelament cristià de la majoria de famílies dels nins.

Segons l'antic blauet Bartomeu Llabrés Horrach, «cada día cantábamos la matinal a las siete y el oficio a las nueve».¹⁹ Ell mateix fa referència a l'horari que regeix l'escolania a finals del segle XIX. Entre els dos cants matinals els nins berenen, i després del cant de les nou assisteixen a classe d'humanitats fins a les onze. A les dotze arriba l'hora del dinar. Després d'una estona d'esbarjo, d'una a tres del migdia assisteixen a classe de solfa. Seguidament gaudeixen del passeig i del berenar fins a les sis, hora en què toca resar el rosari al presbiteri (sense cant). Finalment, sopar i estudi fins a les nou.

¹⁸ Ho confessen testimonis del període en què fou rector Francesc Tortell (1862-1877). Joaquim Sastre Vanrell ho va escriure a: *Boletín de los AA. Blavets*, núm. 40 (desembre 1954), pàg. 5.

¹⁹ *Boletín de los AA. Blavets*, núm. 12 (juliol-setembre de 1942), pàg. 3.

L'any 1892 la congregació de missioners dels Sagrats Cors, fundada dos anys abans pel pare Joaquim Rosselló, agafa les regnes de l'administració i restauració del santuari de Lluç. El mateix pare Rosselló és nomenat prior del monestir pel bisbe de Mallorca. Des d'aleshores el monestir assoleix noves fites i adopta unes línies d'acció molt definides que es visualitzen en la creació d'un seminari menor de la mateixa congregació de missioners dels Sagrats Cors, la reconstrucció de l'escola i la introducció de l'ensenyament secundari o el recent reconeixement del centre com a Conservatori Elemental de Música.

Coincidint amb l'entrada al santuari del nou orde religiós, es fa càrrec de la direcció musical de l'escolania el pare Gabriel Miralles. De sòlida formació musical, ben aviat introduirà obres de creació pròpia i impulsarà noves concepcions interpretatives, tenint especial cura de l'ús correcte de la veu. Aquest perfeccionisme musical el palesa en una de les seves publicacions: «La lengua debe caer naturalmente en la boca y tocar ligeramente los dientes. [El cantor] Ha de poner el mayor empeño en pronunciar con claridad todas las sílabas y letras del canto. Al pronunciar la letra con claridad y limpieza mejora notablemente la voz y contribuye a que su metal sea más grave y sonoro. Nada más defectuoso que marcar el compás con una mano vacilante. El compás debe ir limpio, decidido».²⁰ Fruit d'aquesta intensa tasca formativa, l'escolania es converteix en un centre important de producció de cantants i instrumentistes. Entre els «blaus» de principis de segle amb més projecció, deixebles del pare Miralles, destaquem Miquel Cerdà (pianista, organista i futur director de l'escolania), Sebastià Mudoy (director de l'escolania en distints períodes), Gaspar Salamanca (tenor de renom internacional) i Sebastià Simonet (organista de la basílica de Guadalupe). El mateix Simonet deixa constància del ressò que assoleixen els cants de l'escolania aleshores: «Constituyen una gran atracción para los devotos turistas, que acuden de todas partes de Europa, a visitar aquellas adorables regiones».²¹ La producció de músics hereus del mestratge de Lluç es manté pràcticament fins a l'actualitat. Aquesta línia de treball rigorós roman vigent al moment present, marcada per la qualitat dels mestres que assumeixen la direcció de l'escolania. Des de l'any 1892, en què el pare Miralles se'n fa càrrec, n'han estat directors fins al dia d'avui: Francesc Reynés, Josep Nicolau, Josep Amengual, Miquel Ollers, Pere Matas, Jaume Palou, Baltasar Bibiloni i Ricard Terrades.

²⁰ MIRALLES, Gabriel. *Breves Nociones de solfeo y canto llano, entresacadas de varios autores*. Palma: Amengual y Muntaner, 1899, pàg. 53-56. Destaquem del mateix autor els manuscrits «Ejercicios para consolidar a los principiantes en el valor de las notas y entonación del canto figurado y gregoriano».

²¹ SIMONET COMPANY, Miquel. *La música española moderna*. Barcelona: Imprenta Claret, 1922, pàg. 16-17.

Hem deixat constància del rigor tècnic i interpretatiu que impulsen els directors de l'escolania al llarg del segle XX. La creació de la Schola Lucana l'any 1942, sota la direcció del pare Miquel Ollers, n'és l'exemple més tangible.²² A aquest tret distintiu cal afegir-hi l'afany d'introduir nous repertoris. El fet que la pràctica compositiva sigui freqüent entre els mestres de capella i els alumnes més avantatjats, farà que siguin nombroses les ocasions en què l'escolania estrena obres dels mateixos directors o «blauets». Amb això, cal fer esment de la voluntat dels directors de l'escolania d'interpretar obres d'autors mallorquins de renom. Aquest fet ha estat i segueix essent un dels trets distintius de l'agrupació. Destaquem interpretacions d'autors reconeguts d'aquest segle com Bartomeu Oliver, Joan M. Thomàs, Antoni Torrandell o Baltasar Bibiloni.

Extingida pràcticament la Schola Lucana, l'any 1963 es passa a un període d'interinitats i certa decadència que es perllonga quatre anys. L'any 1967 es fa càrrec de la direcció de l'escolania el pare Jaume Palou, organista i antic estudiant de Lluc. Amb la seva empenta, l'escolania recupera els nivells d'excel·lència anteriors. En serà director fins a l'any 1993. D'aquest període en destaca l'alt nivell de les veus, el treball de la impostació i la varietat de repertoris que s'interpreten. Es duen a terme els primers enregistraments i els primers concerts fora de Mallorca, arreu d'Espanya i a l'estranger. La tasca dels dos darrers directors, Baltasar Bibiloni i Ricard Terrades, ha marcat una línia continuista respecte a l'engegada pel pare Jaume Palou: s'ha posat especial èmfasi en la tècnica i el perfeccionament de la veu posat dels nins i nines que conformen l'escolania avui dia.²³

La formació gramatical es desenvolupava de manera paral·lela amb la musical des dels orígens de l'Escolania. Aquest model formatiu ha evolucionat durant l'època contemporània, per tal com l'Escolania de Lluc s'ha integrat en el sistema educatiu espanyol.

Quant a la primària, durant molts anys l'Escolania de Lluc fou l'escola de nins d'Escorca, que funcionava com a unitària i a la qual tenien accés els nins del municipi, independentment que fossin interns o no.

²² La Schola Lucana, creada l'any 1942, essent director de l'escolania el pare Miquel Ollers, introdueix les veus greus a l'agrupació, que eren interpretades per col·legials de la congregació dels germans dels Sagrats Cors. Aquest fet va permetre assolir nous i més amplis repertoris per a música vocal. Destaquen els concerts realitzats per aquesta agrupació en molts pobles de Mallorca.

²³ Des del curs 2006-2007 l'Escolania admet la incorporació de nines a l'agrupació. També s'accepta l'alternativa de règim extern per als nins i nines, tot i romandre vigent la possibilitat del règim intern.

Actualment, amb una quarantena de nins i nines, l'Escolania de Lluç és un centre educatiu concertat de quatre unitats, on els alumnes estudien des de primer de primària fins a segon d'ESO. Endemés, des de 1988 és també Conservatori Elemental de Música.

4. APROXIMACIÓ AL FONS FOTOGRÀFIC DE L'ESCOLANIA DE LLUC

L'Arxiu de la Col·legiata de Lluç (ACL), amb seu al monestir i gestionat per l'orde dels missioners dels Sagrats Cors de Jesús i Maria, és un fons documental format per milers de pergamins i papers de gran valor històric, el més antic dels quals data de l'any 1224. L'arxiu és també dipositari avui dia d'un gran nombre de fotografies de temàtiques relacionades amb el monestir i el seu entorn. L'Escolania de Lluç, una de les institucions més longeves i amb més renom arreu de Mallorca i que ha tingut seu permanent al monestir, ocupa una part important d'aquest fons fotogràfic. A grans trets, podem parlar d'un fons ampli que conté milers d'imatges, la més antiga de les quals data de l'any 1891.

Actualment bona part del fons de fotografies d'aquest arxiu està digitalitzat. Aquest procés de digitalització i semicatalogació s'ha basat en els criteris a partir dels quals es varen anar recollint i arxivant les fotografies i els negatius originals. Els catàlegs o arxius digitals inclouen o bé la totalitat o bé part significativa del material original.²⁴ Quant a la procedència, gran part del fons existent prové d'encàrrecs del mateix monestir. D'altres fotografies, en canvi, són donacions de particulars, en la majoria dels casos persones que un moment donat tingueren un vincle amb Lluç o amb la vida del monestir. Cal fer especial esment de la poca presència de dates i autors al fons fotogràfic. Gran part de les fotografies apareixen sense datar ni signar. En alguns casos, a partir de l'anàlisi del contingut de la fotografia i contrastant amb altres fonts documentals de l'arxiu, hem pogut extreure una data i any concret de la fotografia en qüestió.

²⁴ Si bé hi ha una gran part de les fotografies del fons digitalitzades, manca una catalogació rigorosa per seccions i temàtiques. En la catalogació actual s'ha fet servir la nomenclatura dels arxius fotogràfics originals existents, basada en els reculls de fotografies acumulades al fons, encara que siguin de procedència externa i registrats per la mateixa institució lucana. En cap cas no s'ha dut a terme una catalogació exhaustiva basada en criteris de temps o de temàtica. Aquesta tasca, en la mesura del possible, i fent una selecció d'imatges representatives de la globalitat, l'hem duta a terme nosaltres.

La nostra intenció en aquest article és simplement donar a conèixer aquest fons i aproximar el lector a possibles lectures analítiques d'acord amb el que ja hem dit sobre les possibilitats de la imatge com a font històrica.

Podem parlar, a grans trets, d'una sèrie de temàtiques que es repeteixen en les imatges, i que, de major a menor presència, són:

1. Fotografies d'esdeveniments relacionats amb l'activitat religiosa del monestir: litúrgies, pelegrinatges, processons, congressos, etc.;

2. Fotografies del monestir i el seu entorn: paisatge de Lluc, infraestructures i instal·lacions del monestir, museu, jardí botànic, pujol dels Misteris, etc.;

3. Fotografies de l'Escolania de Lluc. D'aquesta temàtica precisament a l'arxiu n'hi ha més d'un mil·lener de fotografies, de les quals farem una anàlisi acurada més endavant.

Pel que fa a l'activitat religiosa, trobam un gran nombre de fotografies d'esdeveniments que tingueren lloc al monestir al llarg del darrer segle. A més de litúrgies, processons o ordenacions de nous sacerdots, cal remarcar imatges de fets i esdeveniments concrets i multitudinaris. D'entre aquests destaquem les celebracions del vint-i-cinquè, cinquantè i setanta-cinquè aniversari de la coronació de la Mare de Déu de Lluc,²⁵ el cinquè centenari de la fundació de la Col·legiata de Lluc (1929) o els concorreguts pelegrinatges al monestir des de la majoria de pobles de Mallorca que es feien i se segueixen fent any rere any.

Malgrat que Lluc hagi estat un indret dedicat eminentment a la vida monàstica i contemplativa des de segles enrere, hom no pot obviar la bellesa natural del paratge i el seu entorn. Aquest element s'ha fet servir des de la mateixa institució lucana com a reclam d'atracció envers el públic. I no tan sols des d'un enfocament dirigit al recolliment espiritual, sinó com a focus d'atracció de turistes i excursionistes. Per això, en el fons fotogràfic de l'ACL trobem un gran nombre de fotografies dels elements naturals i arquitectònics que envolten el monestir i en formen part. En destaquem fotografies de la basílica, del monestir i les seves instal·lacions, de les muntanyes i comellars de l'entorn, del pujol dels Misteris, del jardí botànic, del museu, etc.

Pel que fa al fons de fotografies relacionades amb l'Escolania, podem dir que n'hi ha de diverses tipologies que nosaltres mateixos hem establert en funció de les característiques de les imatges, la seva temàtica, el que ens permeten

²⁵ La coronació canònica de la Mare de Déu de Lluc va tenir lloc el 10 d'agost de 1884, essent bisbe de Mallorca Mateu Jaume. Considerada per molts estudiosos la patrona de les Illes Balears, la Mare de Déu de Lluc, juntament amb la Mare de Déu de Montserrat (Catalunya) i la Verge de la Candelària (Tenerife), és una de les «marededéus negres» de les quals tenim constància a l'Estat espanyol.

veure i el que en podem deduir tot i no veure-ho, i en funció del seu contingut i/o missatge implícit. Existeix un tret comú a totes elles per la naturalesa de la institució. El fet de ser una col·lectiu vinculat a l'àmbit religiós però alhora formatiu, fa que les imatges del seu fons presentin la religió i l'educació com a trets comuns i transversals.

En primer lloc, un gran nombre de fotografies de grup. El tret comú de la majoria és el fet que hi apareix un grup d'alumnes més o menys nombrós acompanyat per un religiós. Aquest tipus de fotografia grupal es manifesta tradicionalment i de forma recurrent dins l'àmbit escolar. En la majoria de casos es tracta d'imatges de promocions d'alumnes. En el cas de Lluc ocorre el mateix, emperò amb la presència gairebé permanent d'elements o figures religiosos que esdevenen el tret distintiu respecte al que podem entendre com una fotografia de grup de classe en escoles no religioses. Aquests tipus d'imatges també visibilitzen idees com la tradicional d'ordre i disciplina lligada a l'ensenyament i l'evident confessionalitat catòlica de la institució.

Les fotografies grupals on apareixen un gran nombre d'alumnes (en algunes, prop d'un centenar) ens permeten interpretar que es tracta d'una fotografia de l'escolania completa. Per l'alçada i presència física dels nins presents, podem concloure que es tracta d'escolans d'edats i cursos diversos. En altres fotografies, en canvi, apareixen grups més reduïts de deu o quinze nins. Aquestes solen ser fotografies d'un curs concret o possiblement, en el cas de l'Escolania de Lluc, de grups reduïts de cantaires. Pel que fa a la col·locació dels nins, en la majoria de casos s'estableixen fileres ordenades. Els integrants de la primera solen estar asseguts, els de la resta, en canvi, drets i agrupats per alçades similars en funció del nombre de fileres, amb l'objectiu que tots es facin presents a la imatge i que aquesta sigui testimoni visual de presencialitat, per eternitzar així la memòria dels qui hi eren. Sovint aquest tipus de fotografies grupals i nombroses apareixen fetes a les escales del monestir, aprofitant els distints nivells per col·locar-se de forma que tots els nins es vegin. L'entorn s'elegeix més per funcionalitat, ja que el que interessa són els personatges (Fig. 1).

Apareixen, en el cas de Lluc, fotografies grupals molt descriptives del context concret. A diferència de les clàssiques fotografies grupals esmentades anteriorment, en trobem un gran nombre on els nins se situen al voltant d'un estandard o imatge de la Mare de Déu de Lluc. En algunes fins i tot els nins hi apareixen agenollats, donant a entendre la seva veneració i devoció envers la Verge, icona i tret de la identitat de la vida al monestir. Resulten curioses aquestes escenificacions, de les quals es descodifiquen els valors d'una cultura escolar catòlica i practicant que ha conferit identitat al centre. En aquest cas,

es tracta, com diria Bourdieu, d'al·legories on els personatges deixen de ser protagonistes de la imatge, i el que interessa és la lectura simbòlica del context construït en l'escenificació i els seus elements.

Malgrat que siguin poques, tenim també fotografies grupals on els nins apareixen amb una partitura a la mà, simulant la pràctica del cant. Atès que la música és un element cabdal dins la formació escolar lucana des dels seus orígens, no és estrany el fet de palesar-ho a través de fotografies de grup encarregades per la mateixa institució, que de tot el procés formatiu musical que reben els nins, mostren habitualment els moments d'exhibició. Per aquest motiu les imatges de nins cantant pertanyen a actuacions o simulacions, amb els escolans vestits amb cota i roquet. Trobem poques referències gràfiques que ens indiquin com era la formació diària, perquè a l'hora de fer les fotografies gairebé sempre pesen més els moments de demostració. En algunes fins i tot apareix un nin dirigint el cant a la resta de companys de grup. Totes evidencien la intenció de solemnitzar unes pràctiques, de mostrar-ne l'excel·lència com a principal tret d'identitat de la institució davant la societat (Fig. 2).

Una darrera modalitat de fotografia de grup que volem destacar i que identifica Lluç com a centre educatiu d'ensenyament obligatori, és aquella on apareixen els nins o escolans amb un llibre a la mà. Són les menys nombroses, cosa que també és interessant, i que ens confirma que la funció escolar és una necessitat per a l'Escolania, però que no és la característica que la distingeix d'altres institucions i que predomina com a senya d'identitat. Aquesta identitat es construeix sobre la música, no sobre l'escola. A les poques fotografies escolars, els nins hi solen aparèixer en grups de tres o de quatre, i amb un llibre per grup, fent veure que llegeixen. En altres casos la col·locació és la mateixa que a les fotos grupals convencionals, emperò amb un llibre per nin (o tal vegada cantoral).

Pel que fa a la indumentària dels nins, a la majoria de fotografies de grup hi apareixen o bé amb el vestit de «blauet» clàssic de l'escolania (sotana blava i roquet blanc) o bé ho fan amb bata escolar. De fet, des de principis fins a mitjans del segle XX, les distintes promocions d'escolans solen aparèixer retratades d'ambdues formes. Si bé les fotografies en què els nins vesteixen sotana i roquet solen anar acompanyades de símbols, icones religioses i/o elements musicals (partitures a la mà, actitud de cantar, etc.), aquelles en què vesteixen bata van més associades a simbologia escolar, possiblement perquè es distingissin i fessin visible les dues funcions pedagògiques de l'escolania (Fig. 3). A partir de la dècada dels anys seixanta del segle XX trobem sovint fotografies de grup amb els escolars vestits d'uniforme. Aquesta nova indumentària, molt

emprada a l'època en escoles dependents d'ordes religiosos, consta de calçons obscurs (llargs o curts en funció de l'edat dels nins), camisa blanca i jersei i corbata també obscurs (Fig. 1).

En la majoria de fotografies de grup els escolars apareixen acompanyats per religiosos o altres personalitats civils. Si bé en la majoria de casos als nins els acompanya només el mestre de capella o el preceptor, en algunes hi apareix la plana major de l'orde eclesialístic de Lluc. En comptades excepcions hi apareixen personalitats del món civil, ja siguin polítics, governadors o altres representants d'institucions.

L'estàtua del bisbe Campins, la façana principal de la basílica de Lluc, el pati del col·legi, l'escalinata d'entrada al monestir o l'entorn natural del lloc, són les ubicacions habituals de la majoria de fotografies de grup. En trobem algunes de realitzades en una sala interior del monestir adaptada a aquest efecte. Normalment, al fons d'aquestes fotografies d'estudi interior hi sol aparèixer una cortina o tela endomassada. Els nins hi apareixen en grups no gaire nombrosos, i en molts casos, cantant. Els acompanya normalment una imatge de la Mare de Déu de Lluc o altrament qualche símbol religiós.

Una altra tipologia de fotografia escolar són els retrats individuals. En el cas de l'ACL trobem fotografies individuals digitalitzades de gairebé tots els nins que varen passar per l'escolania al llarg de la primera meitat del segle XX. Aquestes imatges, emperò, s'han extret a partir de les fotografies de grup. Històricament no hi ha hagut tradició a l'Escolania de Lluc de fer retrats individuals, només es guarden fotografies de grup en les quals s'identifiquen tots els nins amb nom i llinatges, que, un cop digitalitzades, s'han fet servir per obtenir imatges individuals de cada nin. Aquest fet és curiós: per una part, no retratar de manera individual els nins evidencia, si més no, la importància de reforçar la idea de col·lectivitat, de destacar la pertinença a un grup, a una identitat comuna. A diferència de la majoria de les escoles, que històricament han fet retrats dels seus alumnes, a Lluc impera el grup per damunt de l'individu, perquè per sobre de tot és una escolania, no una escola, i el resultat final, al nivell musical, depèn del grup, no de l'individu sol. Per tant, trobem pocs exemplars de fotografies individuals. Per altra part, en canvi, gràcies a les possibilitats de la imatge digitalitzada, el mateix centre ha ampliat les fotografies de grup per tenir imatges individuals de cada un dels nins que formaren part de l'Escolania, identificats amb nom i llinatges. Un exponent clar del que Halbwachs definia com a reconstrucció de la memòria col·lectiva, en aquest cas fent servir les imatges per donar suport a aquesta construcció des del present. Si bé en el passat imperà el grup per sobre de l'individu, des del present es fan servir

les fotografies, i en certa manera les fotografies manipulades, amb la intenció de consolidar una memòria col·lectiva entesa com a reconstrucció d'un passat viscut, amb la participació dels qui ho varen viure en primera persona.

De fet, actualment el retrat individual, a partir del qual es creen les orles escolars de les distintes promocions de nins i nines, està totalment integrat en la cultura escolar de Lluc, possiblement pel fet que avui dia es diferencia l'escolania de l'escola, i es confereix a aquesta segona una major presència en l'imaginari del centre (Fig. 4). Aquesta presència és també la que els mateixos protagonistes cerquen en les imatges individuals extretes de les fotografies de grup antigues digitalitzades, que els permet reconstruir la seva memòria no només com a escolania, sinó també com a escola.

Pel que fa a fotografia dins l'aula, a l'ACL en trobem poc exemplars. Si bé són moltes les fotografies en què apareixen els alumnes al recinte escolar del monestir realitzant activitats d'allò més diverses i que seguidament esmentarem (Fig. 5).

Destaquen, en canvi, la gran quantitat d'imatges d'activitats que es realitzaven a les instal·lacions exteriors o al camp. A l'ACL hi ha un gran nombre de fotografies d'activitats relacionades amb la pràctica esportiva que tenien lloc al pati de l'escola o al camp de futbol, cosa que també s'ha constatat en altres fons escolars. No tot es fotografia, hi ha un acord sobre el que mereix ser fotografiat, i les activitats com l'educació física formen part d'aquest acord social sobre les pràctiques escolars ordinàries que són, per dir-ho d'alguna manera, «extraordinàries». En altres fotografies, en canvi, els nins apareixen realitzant tasques de conreu, visitant el jardí botànic o llegint a l'exterior, activitats que possiblement es fotografien no només perquè són extraordinàries, sinó perquè configuren la identitat del centre. L'entorn natural privilegiat i les instal·lacions del monestir, el seu jardí botànic, etc., permeten que l'escola de Lluc desenvolupi de manera habitual pràctiques impossibles o difícils per a altres escoles, que es fan mereixedores de formar part de la memòria de la institució immortalitzant-les a les imatges (Fig. 6).

Ja hem parlat, a l'hora de descriure el fons fotogràfic de l'ACL, de la gran quantitat d'imatges en què apareix l'entorn natural de Lluc. El privilegi d'estar situat en un indret envoltat de garrigues atapeïdes d'alzines, garrovers i oliveres, i d'alts cims com el puig d'en Galileu, el puig Roig o el puig Tomir, no només s'ha fet servir com a empremta visual o de reclam turístic per la gerència del monestir. L'activitat no lectiva de l'escolania sempre ha tingut present aquest entorn i els nins han pogut gaudir d'un temps d'esbarjo molt lligat als paratges naturals que envolten el monestir. A l'ACL hi ha centenars

de fotografies d'excursions que realitzaven els nins a indrets diversos de la serra de Tramuntana, com els cims més propers al monestir, els embassaments de Cúber i el gorg Blau, el torrent de Pareis, municipis de la serra com Estellencs, Banyalbufar, Sóller o Valldemossa, etc. (Fig. 7). A més d'aquestes excursions, els estudiants del Col·legi de Lluc gaudien de tot tipus d'activitats d'oci: sortides en bicicleta, pesca, nedar a la platja o a la piscina del col·legi a l'estiu, etc.

Hi ha un darrer grup de fotografies de la tasca pròpia que desenvolupen els nins de l'Escolania de Lluc. Són les fotografies de l'activitat litúrgica i/o musical que duen a terme els membres de l'Escolania de Lluc, i són les imatges més representatives del que és la seva realitat concreta. Trobem centenars de fotografies de l'escolania participant en litúrgies, assistint a processons i pelegrinatges arreu de Mallorca (Fig. 8).

Generalment, la institució lucana ha fet servir l'escolania com a element representatiu i distintiu del monestir. A més d'acompanyar la Mare de Déu de Lluc en multitud d'actes, s'han donat a conèixer també per la seva activitat musical. El pes que ha suposat la formació musical per als alumnes del Col·legi de Lluc des de fa segles, els ha convertit avui dia en una agrupació coral de renom i símbol de la identitat mallorquina. Per això l'ACL recull un gran nombre de fotografies de l'escolania cantant. Aquesta activitat musical es desenvolupa principalment als actes litúrgics que tenen lloc al monestir o realitzant concerts tant a dins com a fora de Mallorca. Les imatges en qüestió destaquen, per damunt dels mateixos protagonistes, unes ocasions socialment definides, alhora que donen solemnitat a unes pràctiques exclusives de la institució, i per tant, extraordinàries, i les eternitzen. Cal fer esment especial de la presència del cant de la Sibil·la a Lluc, un dels més importants trets d'identitat de l'Escolania en l'actualitat, que es fa també present a les fotografies i que possiblement és el que combina més bé la intenció de donar solemnitat i projecció a una institució amb identitat pròpia i la d'eternitzar uns protagonistes concrets d'una de les poques pràctiques de la institució on l'individu sobresurt de la resta del grup (Fig. 9). Revisat el fons fotogràfic, podem afirmar que retratar la Sibil·la interessa molt més en els temps presents que no pas al llarg de la història de l'Escolania, molt possiblement pel fet que, des de fa relativament poc, aquest cant és considerat Patrimoni de la Humanitat.

5. EPÍLEG

Amb més de cent anys de fotografies, la més antiga de les quals data de finals del segle XIX, hom pot concloure, a grans trets, que la institució lucana té la voluntat i l'afany de perpetuar una imatge de cara a l'exterior que s'ha mantingut fins gairebé a les darreries del segle XX. Aquesta imatge icònica la veiem reflectida en gran part a través del material que integra el fons fotogràfic de l'Escolania de Lluc, i reflecteix una clara voluntat de projectar i perpetuar el que per a la institució constitueix el seu tret o els trets distintius.

El fet que l'Escolania neixi en el si d'una institució eclesiàstica que data del segle XIII i que prega i canta a la Mare de Déu de Lluc, constitueix un tret únic i diferenciador de la resta d'institucions religioses i/o educatives d'aleshores. Així, primerament, i de forma generalitzada, podem visualitzar una voluntat per part de la institució, conscient o inconscient, de constituir i potenciar una identitat lligada ineludiblement a la seva naturalesa religiosa i al pes que assoleix la formació musical en l'educació dels nins. El segon element que es fa present en gran part de les imatges que constitueixen el fons fotogràfic de l'Escolania de Lluc seria l'entorn del mateix monestir, situat al bell mig de la serra de Tramuntana. Aquesta ubicació, de gran bellesa natural, constitueix un element a potenciar per part de la institució, i així es veu reflectit en gran part del fons d'imatges.

Entrant més a fons en la singularitat i peculiaritat de les imatges analitzades, hom pot concloure que la col·lectivitat se situa sempre per sobre de la individualitat. Aquest fet es palesa en la gran quantitat de fotografies de grup que hi ha al fons. La majoria, fetes en diferents indrets significatius del monestir, ens presenten els nins amb el vestit característic de «blauet» o amb bata escolar. Solen aparèixer acompanyats per una imatge de la Mare de Déu de Lluc o per altres símbols o personalitats religioses de la institució. Destaca també, dins la idea de col·lectivitat, el fet de voler potenciar una imatge de l'Escolania com a agrupació coral. Atès que és precisament el treball col·lectiu l'essència del cant grupal i coral, escau concloure que hi ha l'evident intencionalitat de projectar aquesta imatge cap a l'exterior. La interpretació, ja institucionalitzada, del cant de la Sibil·la seria l'única excepció, pel fet de tractar-se d'un cant solista. En aquest sentit, l'Escolania es va afegir a la línia de la majoria de parròquies de Mallorca d'interpretar-la la nit de Nadal.

Podem concloure, doncs, a través dels trets generals que defineixen el fons fotogràfic de l'Escolania de Lluc, que hi ha la voluntat de transmetre, per part de la institució lucana, una idea d'identitat col·lectiva clarament construïda al

llarg dels anys. Aquesta idea aniria embrancada dins la tríada formada per orde religiós, música i entorn. La fotografia d'un grup de «blauets» en actitud de cantar a la Mare de Déu i fer-ho en un indret determinat com és Lluc, és per si mateixa el fet distintiu d'aquesta institució respecte a la resta de centres. Altres realitats no es fotografien, com deia Bourdieu, no tot es considera fotografiable. Trobem a faltar, doncs, imatges que facin referència més explícita a la vida a l'internat o al quefer diari de l'escola. No interessa reflectir la quotidianitat, sinó més aviat l'excel·lència.

Si a aquesta intenció de perpetuar uns trets d'identitat consolidats al llarg dels anys hi afegim la intervenció que s'ha fet sobre el fons fotogràfic en el present, no només digitalitzant les imatges per a la seva preservació, sinó també ampliant i creant retrats individuals identificats de cada un dels nins que apareixen a les imatges de grup, podem concloure que el fons fotogràfic de l'Escolania de Lluc esdevé una mena d'àlbum fotogràfic creat des del present per perpetuar una imatge compartida del passat, per consolidar, en definitiva, la que esdevé memòria col·lectiva de la institució lucana.

Fig. 1. Fotografia de grup escolar.
Alumnes del Col·legi de Lluc, c. 1960, ACL.

Fig. 2. Fotografia de grup de Blauets cantant, 1935, ACL.

Fig. 3. Fotografia de grup de Blauets amb bata escolar, 1926, ACL.

Fig. 4. Fotografia de l'alumne del Col·legi de Lluç J. Bibiloni, 1948, ACL
(imatge digital extreta de la fotografia de grup número 3).

Fig. 5. Fotografia de l'interior d'una aula del Col·legi de Lluç, c. 1960, ACL.

Fig. 6. Fotografia dels escolars aprenent a llaurar, c. 1960, ACL.

Fig. 7. Excursió dels escolars al torrent de Pareis, 1929, ACL.

Fig. 8. Cant de l'Escolania durant una litúrgia a Lluc, 1951, ACL.

Fig. 9. Pere Picornell (cant de la Sibíl·la) i Àngel G. Horrach (cant Àngel), 1928, ACL.